

La Setmana Tràgica a Santa Coloma de Farners

GERARD BUXEDA I MAJORAL
Historiador

Quaderns de la Selva, 21

•

Any 2009

p. 297 a 306

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

Introducció

Enguany se celebra el centenari d'un dels esdeveniments que marcà un dels punts d'inflexió més importants en l'avenir de la història de la Catalunya contemporània. Ens referim a la Setmana Tràgica, i aquesta efemèride no deixa de ser l'excusa perfecta per a fer una primera aproximació de com es visqueren i afectaren aquest fets a Santa Coloma de Farners.

La Setmana Tràgica fou una revolta popular que s'inicià a Barcelona el dilluns 26 d'agost del 1909, amb la convocatòria d'una vaga general que ràpidament desembocà en una sèrie d'aldarulls que s'estengueren per altres ciutats catalanes. Els aldarulls s'allargaren fins l'1 d'agost, després d'una setmana de forts incidents entre les classes populars i les forces de l'ordre.

Al llarg d'aquells dies d'enfrontaments es cremaren i saquejaren esglésies, convents i edificis religiosos, i cap grup polític ni sindical es posà al capdavant de la revolta per a dirigir-la o dotar-la d'objectius.

La causa immediata de la insurrecció fou la protesta contra la tramesa de reservistes cap a la guerra del Marroc. Aquest conflicte era motivat per els interessos polítics i econòmics del govern, dels militars i dels banquers, en concret, l'explo-tació de plom i ferro a través de la Compañía del Norte Africano i la Sociedad Española de Minas del Rif i, la voluntat de dominar uns territoris al Magrib que podien compensar la pèrdua de Cuba. Tampoc no s'ha d'oblidar que els reservistes no eren soldats sinó gent gran i de la classe obrera que no es podien permetre pagar la quota per alliberar-se d'anar a la guerra, i per aquest motiu aquests allistaments eren percebuts com un impost de sang.

Tanmateix també hi hagué altres factors que precipitaren la Setmana Tràgica, com una determinada política militar, motivacions de caire social i el paper de l'església, que era percebuda com un grup que s'havia aliat amb el poder i les classes benestants, dipositària d'importants propietats i riqueses i de bona part dels centres d'ensenyament destinats als fills de la burgesia.

Les conseqüències de la revolta foren un centenar de morts, innumbrables ferits, esglésies i centres religiosos destruïts i una repressió brutal contra els qui eren considerats els instigadors dels fets, que es traduí en cinc afusellaments, centenars d'exiliats, milers d'empresonats i la clausura de sindicats, escoles laiques, centres obrers i republicans.¹

A aquesta reprimenda cal afegir el cessament del mallorquí Antonio Maura (rellevat per Segismundo Moret) com a cap del Govern per part del monarca espanyol Alfons XIII i la substitució, per ordre governativa, de tots els alcaldes.

A més, mentre els partits polítics que donaren suport a les mesures repressives contra la revolta del govern de Madrid, com la Lliga, tingueren un retrocés important, i els qui es mostraren més solidaris amb la insurrecció malgrat no participar en els fets, com els lerrouxistes i els republicans nacionalistes, veieren

1. ROIG (2006), p. 249-251.

com el seu suport augmentava. I a llarg termini, el desengany dels treballadors els portarà cap a opcions més revolucionàries.²

La Setmana Tràgica a Santa Coloma de Farners

La primera notícia que s'ha trobat relacionada amb la Setmana Tràgica a Santa Coloma és una carta enviada per l'alcalde Josep Corominas a Luis Ugarte, governador civil de Girona, amb data del 29 de juliol. Gràcies a aquesta missiva es coneix com es visqueren a Santa Coloma els primers dies de la revolta popular.

A través de la lletra se sap que, malgrat que el Consistori havia rebut l'ordre i havia avisat els reclutes perquè es concentrassin, alguns d'aquests es dirigiren directament cap al Govern Militar de Girona. Tanmateix, en arribar a Caldes de Malavella els obligaren a retornar a Santa Coloma. Així i tot, els reclutes no es pogueren incorporar a files perquè estaven constantment vigilats per la gent.

L'alcalde també informà que al llarg del dia s'anaven estenent per la ciutat notícies i versions dels successos de Barcelona, i que grups d'individus obligaven les indústries a tancar. A més, durant la nit s'organitzà una manifestació «imponent», en paraules del batlle, que protestaven contra de la guerra del Marroc i l'allistament obligatori. La manifestació es dirigí fins a la Casa de la Vila, i es dissolgué després que Josep Corominas els prometés que informaria les seves peticions a les autoritats i institucions superiors.

A més, Josep Corominas comunicà al governador que des de dilluns no rebia cap notícia de Barcelona; des del dimarts, de Girona, i com que la Guàrdia Civil havia marxat del poble, el govern municipal no disposava de cap instrument per a restablir i garantir l'ordre en cas que s'alterés.³

També s'han trobat un sèrie de telègrafs enviats pel governador militar o el governador civil al batlle del poble. Tot i que aquests telègrafs no s'han pogut ordenar cronològicament perquè no s'hi especifica el dia de l'enviament, tot fa pensar que foren rebuts durant els fets de juliol o, com a molt tard, setmanes abans de l'esclat incendiari.

La majoria dels comunicats eren signats pel governador militar i demanava a Josep Corominas que preparés els reclutes per a incorporar-los en els seus respectius cossos. Tanmateix, un telègraf enviat per Luís Ugarte informava els alcaldes de Catalunya que el capità general de Barcelona havia aconseguir reprimir i detenir els revoltats, i els instava a restablir l'ordre en els pobles on s'hagués trencat i a no dubtar a fer servir tots els mitjans que tinguessin a l'abast per a assolir aquest objectiu. I en un altre d'enviat pel mateix governador informava que, arran del fets esdevinguts, s'havien suspès les garanties constitucionals.⁴

2. ROIG (2006), p. 251.

3. ACSE, Fons Municipal de Santa Coloma de Farners, Correspondència, 106.

4. ACSE, Fons Municipal de Santa Coloma de Farners, Correspondència, 106.

Les conseqüències de la Setmana Tràgica

El 2 d'agost del 1909, el primer dia de calma després d'una setmana de tempesta, l'Ajuntament de Santa Coloma acordà per unanimitat ajudar amb cinquanta cèntims les dones i els fills dels reservistes naturals de Santa Coloma que havien sortit elegits per anar a lluitar a la guerra del Rif, això sí, mentre durés la campanya militar.⁵

Al cap de quinze dies, en la sessió del 16 d'agost, el govern municipal resolgué, també per unanimitat, enviar un escrit a l'Ajuntament de Barcelona en el qual es condemnaven els fets que es produïren en aquesta ciutat i en d'altres del Principat entre el 26 i el 30 de juliol. Al seu torn, el 21 d'agost l'Ajuntament de Barcelona responia amb una carta d'agraïment i reconeixement al de Santa Coloma per aquesta mostra de suport.⁶

En la mateixa sessió i en la del 23 d'agost es discutí una proposta plantejada pel regidor republicà Joaquim Cubarsí. La instància consistia a demanar, per una banda, que el Consistori colomenc enviés un telegrama de felicitació al ministre de la Guerra per haver suspès les redempcions en metàl·lic durant la Setmana Tràgica, i per l'altra, que suspengués aquest mateix tipus d'exempció per al servei de quintes.

La proposició fou rebutjada amb els vots en contra dels regidors Josep M. Llavari, Joaquim Ribas, Josep Fàbregas, Josep Viader i Josep Vilavella, i amb els favorables dels republicans Joaquim Cubarsí i Enric Frigola.

Per un costat, el regidor Joaquim Ribas votà en contra de la proposició perquè considerava el servei voluntari com el més adequat en temps de pau i l'obligatori en temps de guerra. Per l'altre, Josep Fàbregas s'oposà a la iniciativa perquè, tot i no ser partidari del servei obligatori, ho era del voluntari i, a més, creia innecessari felicitar el ministre de la Guerra perquè només s'havia limitat a fer complir la llei.⁷

Amb data del 24 d'agost, es coneix l'existència d'un inventari presentat per l'armer Joan Tomàs a l'Ajuntament de Santa Coloma, on s'especificava totes les armes i municions que tenia per vendre.⁸ Probablement el Consistori colomenc, alertat pels successos de la Setmana Tràgica, demanà a l'armer del poble que els fes arribar un llistat del seu estoc per assegurar-se que en els propers dies no és produís cap robatori o que no s'utilitzessin les armes per a fins revolucionaris.

Arran de la conflicte bèl·lic al Marroc, la reina Victòria Eugènia impulsà la creació d'una Associació de Senyores, de la qual ella era la presidenta, amb l'objectiu, a través de subscripcions populars, d'ajudar els soldats ferits i les famílies dels combatents morts en la campanya del Marroc. A Santa Coloma es constituí

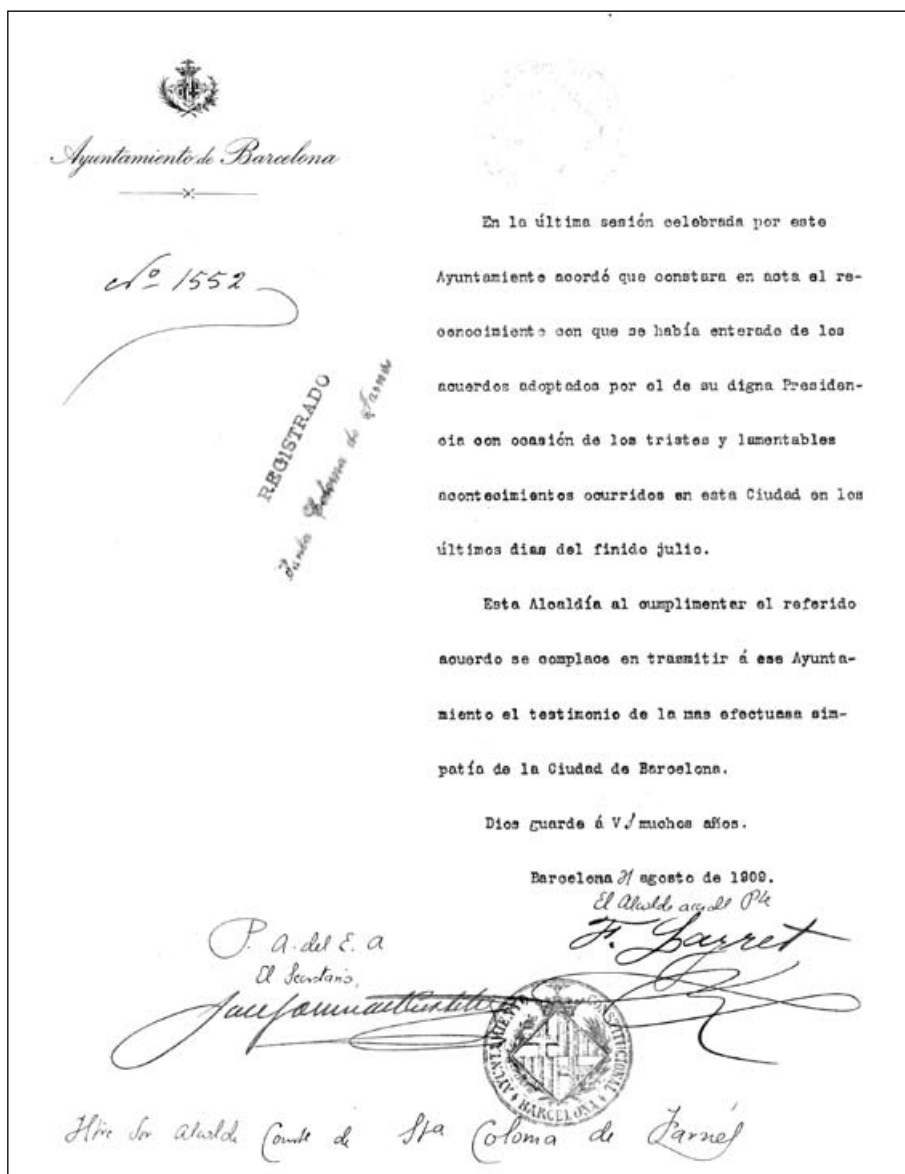
5. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 65, 65v.

6. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 68v, 69.

7. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 70.

8. ACSE, Fons Municipal de Santa Coloma de Farners, Correspondència, 104-105.

Carta del consistori barceloní agraint el suport moral de l'Ajuntament de Santa Coloma davant del esdeveniments de la Setmana Tràgica.

Font: ACSE, Ajuntament de Santa Coloma de Farners, Correspondència, 106.

una Junta Local, a petició de la presidenta de la Junta Provincial de Girona, Lluïsa de Morgagaray de Rivera.

La colomenca Filomena Roure de Prat, com a presidenta de la Junta Local de Senyores, demanà a l'Ajuntament que encapçales les donacions, i aquest decidí, en aquesta ocasió per unanimitat, donar cent pessetes.⁹

Mercès a una carta enviada per la secretària de l'Associació de Senyores de Santa Coloma a l'alcalde de la ciutat, es coneix amb més detall el funcionament i les prerrogatives de l'entitat. En la missiva la secretària avisava el batlle que havia de fer saber a la família del soldat Joan Julio, mort en la campanya del Rif, que tenien el dret de rebre ajuda de l'Associació, previ enviament d'una instància amb un informe del capellà i de l'alcaldia a la seu de la Junta, situada al carrer Sagasta, número 31. La secretària també recordà que tenien dret a les ajudes la viuda, els fills, els pares i els germans menors de 15 anys o majors impeditos de les víctimes del conflicte.¹⁰

A conseqüència de la Setmana Tràgica, l'església catòlica, a través del full dominical, instà que no s'autoritzés l'obertura d'escoles laïques. El Consistori colomenc discutí la iniciativa. L'alcalde de la ciutat, Josep M. Llavari, proposà que l'Ajuntament s'adherís a aquesta proposició.

A continuació, Joaquim Cubarsí es manifestà contrari a aquest projecte, ja que com a republicà estava en contra d'aquestes idees, afirmà que aquests actes ofien les persones que s'identificaven amb aquests ideals i demanà a l'alcalde que no intervingués en uns assumptes que podien trencar la bona harmonia que hi havia entre els diferents grups polítics locals.

Tot seguit el regidor Josep Corominas, amb la finalitat de demostrar que no s'havia de donar a l'assumpte dels fulls dominicals més importància de la que tenia, explicà la manera en què aquests s'imprimien i es repartien.

Al final, la proposició de l'alcalde fou aprovada amb el seu vot a favor i el dels regidors Josep M. Bofill, Josep Corominas i Josep Viader, i els vots en contra dels regidors Joaquim Cubarsí i Martí Fontanet.¹¹

El 20 de novembre de 1909 es publicà una Reial Ordre del Ministeri de la Governació en què antics regidors substituïren els fins aleshores alcaldes. Cal recordar que es venia d'una època on els governadors civils tenien molta influència i interferien sovint en la vida política municipal nomenant alcaldes a través de reials ordres. A més, Antonio Maura, president del govern central destituït pel Rei arran de la Setmana Tràgica, s'havia compromès a respectar els alcaldes elegits pels regidors.

A Santa Coloma de Farners Josep Coromines fou cessat i substituït per Josep Fàbregas. Aquesta ordre provocà una picabaralla dialèctica entre la Lliga Regionalista, que fins al decret tenia l'alcaldia i era, i continuava essent, el partit

9. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 77v.

10. ACSE, Fons Municipal de Santa Coloma de Farners, Correspondència, 104-105.

11. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 97, 97v.

majoritari en el Consistori colomenc, i el Partit Republicà, contra Josep Fàbregas i la decisió del Govern.

El primer regidor a protestar contra la decisió del Govern fou el membre de la Lliga Josep M. Bofill, que criticà durament la circumstància que a través d'una reial ordre s'hagués elegit l'alcalde de Santa Coloma, ja que d'aquesta manera no és respectava la sobirania popular.

Josep M. Bofill es continuà queixant i criticant el nomenament improcedent d'alcaldes i criticà la missió del nou batlle colomenc. El nou alcalde, Josep Fàbregas, davant d'aquests comentaris, li hagué de cridar a l'ordre. Josep M. Bofill es defensà argumentant que la seva intenció era expressar el divorci que s'havia produït entre el Govern i el poble a conseqüència d'una resolució que permetia que l'Ajuntament es quedés el poble, i el Govern, l'alcalde.

Les protestes de Josep M. Bofill reberen el suport d'altres regidors, com el del republicà Enric Frigola, Joaquim Ribas, que també demanà a l'alcalde que dimitís, i Josep Vilavella, que protestà perquè s'havia acceptat el nomenament de la Reial Ordre.

Tot seguit es formularen una sèrie de proposicions que s'aprovaren amb el suport de tots els regidors, tret del de l'alcalde. Per una iniciativa d'Enric Frigola, s'acordà enviar al Governador civil un còpia de les protesta de l'Ajuntament en contra del decret, i per suggeriment de Josep M. Bofill i del mateix Enric Frigola, que constés en l'acta el sentiment i el desacord de la Corporació pels nomenaments.

Tanmateix Josep Frigola es defensà de tants atacs afirmant que no era un individu nou a l'Ajuntament, que fins avui havia merescut la confiança dels seus companys regidors i que no entenia que per el fet d'haver acceptat el nomenament de batlle hagués rebut, a l'instant, tantes crítiques.

Els regidors Josep M. Llavari, Joaquim Ribas i Joaquim Cubarsí matisaren les crítiques al nou cap de govern municipal. Afirmaren que, tot i reconèixer que Josep Fàbregas era una persona culta, educada i discreta, protestaven pel seu nomenament perquè la voluntat dels electors no podia ser menystinguda per un decret, i que eren de l'opinió que havien de ser els vots dels regidors el que havien de determinar l'elecció d'un alcalde. Enric Frigola s'afegí a la queixa.

El regidor Enric Frigola, que segurament desconfiava que Josep Fàbregas enviés la còpia de la protesta per la seva elecció al nou governador civil de Girona, Federico Schwartz, proposà que es formés una comissió que treballés per assolir aquest objectiu. La idea només fou votada en contra pel batlle, i la comissió era formada per Josep M. Bofill, Enric Frigola i oberta als regidors que ho desitgessin.

Malgrat tots aquests esforços per part de la majoria dels regidors colomencs, l'1 de gener del 1910 es llegí un telègraf en el qual Federico Schwartz confirmava el nomenament de Josep Fàbregas com a nou alcalde.

A continuació el regidor per la Lliga Josep M. Puig afirmà que s'oposava, per un costat, a l'elecció d'alcaldes a través de reials ordres en considerar que aquest procediment era contrari a la voluntat del poble i, per l'altre, perquè el partit polític

del qual formava part creia convenient que per al lliure desenvolupament dels municipis els governs no havien d'intervenir en la lliure designació de l'alcalde.

Finalment Rafael Figueras també desaprova el sistema de nomenament d'alcaldes mitjançant edictes perquè aquests vulneren els principis democràtics. Josep M. Puig féu seves les manifestacions de Rafael Figueras.¹²

En la sessió del 15 de gener del 1910, i segurament encara amb la por al cos arran de la convulsió social de juliol, el Govern municipal acordà de demanar al Govern espanyol que establís i gestionés una guarnició a Santa Coloma. Aquesta vegada la idea s'aprovà per unanimitat.

Per aconseguir aquest propòsit es formà una comissió que havia de gestionar la demanda i els mitjans per a dur-la a terme, i era formada per l'alcalde Josep Fàbregas i els regidors Josep M. Bofill, Gaspar Coll i Joaquim Cubarsí.¹³

El 21 de febrer del 1910 el Govern espanyol publicà un reial decret en el qual s'indultava una sèrie de persones que havien estat implicades en la Setmana Tràgica. Joaquim Cubarsí proposà que l'Ajuntament manifestés la seva satisfacció i felicités l'autoritat central per la publicació del reial decret. El Consistori colomenc aprovà la proposta amb els vots a favor dels regidors Joaquim Cubarsí, Josep M. Puig, Gaspar Coll, Rafael Figueras i l'alcalde Josep Fàbregas, i en contra dels regidors Josep M. Bofill, Josep M. Oller i Josep Corominas.

Els regidors Josep M. Bofill, Josep M. Oller i Josep Corominas es manifestaren en contra de la proposta perquè no eren partidaris d'exceptuar la responsabilitats dels presos comuns, ja que la proposició no aclaria si es concedia l'indult als individus que participaren en els esdeveniments del juliol de 1909 o a autors de delictes comuns.¹⁴

Conclusió

Com s'acaba de veure, a Santa Coloma de Farners hi va haver molts pocs aldarulls durant la Setmana Tràgica, però enrenous al cap i a la fi. La poca importància d'aquests avalots s'explica, en part, per la poca importància de la indústria, de les idees republicanes i anarquistes, i del seus respectius ateneus.

No obstant això aquests disturbis són suficients per aportar, des de l'estudi d'un cas local, que la revolta, originada inicialment al barri del Poblenou, no només s'estengué per altres barris barcelonins i ciutats industrials, sinó que també arribà fins a una ciutat on predominaven les activitats comercials i l'explotació forestal, juntament amb un incipient desenvolupament del sector dels serveis.

A més, a través d'aquests fets es poden resseguir les desavinences entre els regidors de diferent tendència política i es pot constatar amb claredat que la

12. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1909, f. 88v, 89, 89v, 90, 91, 91v; any 1910, ff. 99v, 100

13. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1910, ff. 4v, 5.

14. Arxiu Municipal de Santa Coloma de Farners, Actes Plens Ajuntament, any 1910, f. 14v.

ideologia condicionava la interpretació dels fets i, en conseqüència, les solucions d'acord proposades davant dels esdeveniments.

I també es pot guaitar, gràcies a la Setmana Tràgica i a les seves conseqüències més immediates, els límits del joc polític durant la Restauració, els excessos i els exclosos de les transformacions econòmiques, i fins a quin punt aquest sistema polític representava i solucionava les inquietuds i interessos del poble menut.

Bibliografia

ROIG, J. M. «Catalanisme, anticatalanisme i obrerisme, 1900-1930» a M. RISQUES, *Història de la Catalunya contemporània. De la guerra del francès al nou Estatut*. Barcelona: Pòrtic, 2006.